

Türkiye’de sağlık insan gücü planlaması: Geçmiş ve gelecek

Dr. Mustafa Kosdak

1974 yılında Afyonkarahisar’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladıktan sonra Ege Üniversitesi Tıp Fakültesinden 1998 yılında mezun oldu. 1998-1999 yıllarında Konya Doğanhisar Merkez Sağlık Ocağında, 2000-2006 yılları arasında İzmir Foça Sağlık Grup Başkanlığında çalıştı. 2006 yılında göreve başladığı Hıfzıssıhha Mektebi Müdür Yardımcılığı görevini 2011 yılına kadar yürüttü. Bu dönem içinde Bakanlığın sağlık istatistik yıllıklarının yayımlanması, sağlık insan gücü planlama çalışmalarının yürütülmesi, sağlık personeli ve hasta memnuniyet araştırmalarının yürütülmesi başta olmak üzere pek çok konuda çalışma fırsatı buldu. 2012-2015 yılları arasında Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğünde tabip kadrosunda çalışan Kosdak, halen aynı genel müdürlükte Sağlık İnsan Gücü Planlama Dairesi Başkanı olarak görev yapmaktadır.

Türkiye’de sağlık insan gücü planlama süreci, 1920’li yıllara ve Refik Saydam dönemine dek uzanır. Bu dönemde planlamanın nüfus ve yatak sayılarına odaklandığı görülmektedir (1). Sağlık insan gücü planlamaları 1960’lı yıllardan itibaren kalkınma planlarında çeşitli hedefler şeklinde yer almaya başlamıştır (2). Mart 1992’de sağlıkla ilgili tüm paydaşların katılımıyla düzenlenen “Birinci Ulusal Sağlık Kongresinde” sağlık insan gücü planlamasıyla ilgili bazı kararlar alınmıştır (3). Bu kararlar doğrultusunda 1992 yılından itibaren Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğünde bir dizi çalışma yürütülmüş, sağlık insan gücü mevcut durumu analizi yapılmış, arz ve ihtiyaç projeksiyon modelleri geliştirilmiş ve çalışmaların sonuçları 1996 yılında “Sağlık İnsan Gücü Mevcut Durum Raporu” adıyla yayımlanmıştır (3).

Sağlık insan gücü planlaması konusundaki çalışmalar bu temeller üzerine kurulmuştur. Türkiye genelinde tüm sağlık mesleklerini içeren makro planlama çalışmalarının temeli ise Mayıs 2006 tarihine dayanmaktadır. O zamanki adıyla Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü tarafından koordine edilen çalışmalarda bakanlığımız, Dünya Sağlık Örgütü ve Harvard Halk Sağlığı Okulunun ortak

çalışması ile 2006 yılının sonuna kadar sağlıkta insan kaynakları hızlı değerlendirme analizi yapılmıştır. Bu analizin sonucunda “Sağlıkta İnsan Kaynakları Mevcut Durum Analizi” adlı rapor hazırlanarak 2007 yılında kitap halinde Türkçe ve İngilizce olarak yayımlanmıştır (4). Sağlık insan gücü planlaması çalışmaları, Nisan 2007’de düzenlenen Sağlıkta İnsan Kaynakları Politika Oluşturma Çalıştayı ile devam etmiştir. Sektörün tüm paydaşlarından 100’den fazla üst düzey katılımcı ile yapılan bu çalıştay, sağlıkta insan kaynakları stratejik planına temel oluşturmak amacıyla yapılmıştır. Bu çalıştaydan elde edilen sonuçlar “Sağlıkta İnsan Kaynakları ve Politika Oluşturma Çalıştayı” ismiyle 2007 yılında Türkçe ve İngilizce kitap halinde yayımlanmıştır (5). Sağlıkta İnsan Kaynakları Mevcut Durum Analizi ve Sağlıkta İnsan Kaynakları Politika Oluşturma Çalıştayı’ndan elde edilen sonuçlar daha küçük bir grupta Kasım 2007’de “Sağlıkta İnsan Kaynakları Stratejik Planlama Çalıştayı” tartışılmıştır. 2023 yılına kadarki süreçte ihtiyaçlarda oluşabilecek değişikliklerle ilgili görüşler ortaya konulmuş, arz, ihtiyaç ve ekonomik fizibilite projeksiyonları gerçekleştirilmiş ve sağlıkta insan kaynakları stratejik planına temel oluşturacak kararlar alınmıştır. Sağlıkta İnsan Kaynakları Stratejik Planlama Çalıştayı sonucunda oluşturulan temel varsayımlar, hedefler,

arz-ihtiyaç ve ekonomik fizibilite projeksiyonları 2008-2010 yıllarında yapılan bir dizi üst düzey toplantıda tartışmaya açılmıştır. Değerlendirme ve karar verme amacı taşıyan bu toplantılar Nisan 2008, Kasım 2008, Temmuz 2009, Kasım 2009 ve Şubat 2010 tarihlerinde beş defa tekrarlanmış, biri hariç tüm toplantılar bizzat dönemin Sağlık Bakanının başkanlığında yapılmıştır (6).

Sağlıkta İnsan Kaynakları Stratejik Planlama Çalıştayı ve sonrasında yapılan beş ayrı değerlendirme ve karar verme toplantısının ardından bakanlığımızın sağlık insan gücü konusundaki 2023 Vizyonu netleşmiştir. Son olarak, karar verilen temel varsayımlar ile ihtiyaç ve arz projeksiyonları üzerinde çalışılarak “Sağlıkta İnsan Kaynakları 2023 Vizyonu” adlı rapor tamamlanmış, 2011 yılında kitap olarak yayınlanmıştır (6). Burada 12 sağlık mesleği dışında kalan sağlık meslekleri, diğer sağlık hizmetleri sınıfı personeli olarak planlandığından 12 meslek haricindeki detayları içermemektedir. Bakanlığımız tarafından yürütülen sağlık insan gücü planlama çalışmalarının 2004-2011 arasındaki kısmı, o zamanki adıyla Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü tarafından yürütülmüşken, 663 Sayılı KHK’nin yürürlüğe girmesinden itibaren Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından devam

ettirilmiştir. Bundan sonra sağlık insan gücü planlaması çalışmaları, tüm sağlık mesleklerini içerecek şekilde genişletilerek sürdürülmüş, yapılan çalışmalar Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından “2023 Yılı Sağlık İş Gücü Hedefleri ve Sağlık Eğitimi” adıyla Aralık 2014’de kitap olarak yayımlanmıştır (7). 2023 Yılı Sağlık İş Gücü Hedefleri ve Sağlık Eğitimi raporunda yer alan 2023 yılına yönelik hedefler belirlenirken şu esaslara bağlı kalınmıştır:

- Bazı meslekler için Sağlıkta İnsan Kaynakları 2023 Vizyonunda yer alan hedefler aynen alınmıştır (hekim, hemşire, ebe, vb.).
- Bazı meslekler için Sağlıkta İnsan Kaynakları 2023 Vizyonunda yer alan hedefler, yeni gelişmeler ışığında revize edilmiştir (ör: 6308 Sayılı Kanun’un çıkmasından sonra eczacı ihtiyacı yeniden hesaplanmıştır).
- Sağlıkta İnsan Kaynakları 2023 Vizyonunda yer almayan meslekler için de hedef belirleme çalışmaları en baştan yapılmıştır.

- Her meslek için ilgili meslek çalışanları, öğretim üyeleri, ilgili meslek örgütleri ve Sağlık Bakanlığı temsilcilerinden oluşan bir çalışma grubu kurulmuştur.

- Her meslekte ihtiyacı belirlemek için kendine özgü esaslar ilgili çalışma grubu tarafından oluşturulmuştur.

2023 Yılı Sağlık İş Gücü Hedefleri ve Sağlık Eğitimi raporunda sağlık meslekleri ve sağlık sektöründe çalışan diğer meslekler 36 başlık altında incelenmiştir. Raporunda bu meslekler için 2023 yılı ihtiyacı, arz ve ihtiyaç projeksiyonlarının karşılaştırılması, eğitimdeki mevcut durumun devamında oluşacak arz ve ihtiyaca uygun sayıda iş gücü yetiştirilmesi için okullara alınacak öğrenci sayılarına ilişkin öneriler yer almaktadır. Raporunda tüm bu meslekler için 2023 yılındaki arz ve ihtiyacın karşılaştırması yapılmış olup, yayınlandığı dönem olan 2014 yılı itibarıyla bazı mesleklerde arz-ihhtiyaç dengesi varken bazı mesleklerde arzın, bazı mesleklerde de ihtiyacın daha fazla olduğu görülmektedir (7). Bununla birlikte aradan geçen dört yıllık dönemde ilgili okulların kontenjanlarında oluşan değişiklikler de düşünüldüğünde, 2018 yılı sonu itibarıyla hemen tüm mesleklerde (hekimlik ve hemşirelik hariç olup

konu aşağıda özetlenmektedir) ihtiyacın üzerinde öğrencinin yetiştirilmekte olduğu söylenebilir. Bu sebeple ilgili çalışmanın yeni verilerle hazırlanmakta olan güncel hâlinin 2019 yılı şubat ayında tamamlanması hedeflenmektedir. Söz konusu çalışmanın hekimlik ve hemşirelik ile ilgili kısmı 2018 Yılı Kasım ayı içinde yeni verilerle güncellenmiştir. Hekim ve hemşire sayımıza ilişkin hedeflerimizle ilgili olarak sağlık hizmetleri planlaması kapsamında ulaşıması beklenen yatak sayılarındaki değişiklikler ve birinci basamakta aile hekimi başına düşen nüfusu temel alan bazı düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan çalışmaların sonuçları “Revize Edilmiş 2023 Yılı Hekim, Hemşire ve Ebe İhtiyaç Planlaması” adıyla e-bülten olarak yayımlanmıştır. Buna göre 2023 yılı için daha önceki yayınlarda 200.000 olan hekim ihtiyacı 258.000, 315.000 olan hemşire ihtiyacı da 426.000 olmaktadır. Bu durumda, 2018 yılı sonu itibarıyla 1,9 olan 1.000 kişiye düşen hekim sayımız 2023 Yılında 2,9’a (OECD ortalaması 3,4’dür), 2,3 olan 1.000 kişiye düşen hemşire sayımız da 4,9’a (OECD ortalaması 9’dur) yükselecektir.

Sağlık insan gücü planlaması kapsamında gelecekte üzerinde durulması gereken konuların başında tıp fakültesi kontenjanlarının düzenlenmesi, hemşire istihdamına önem verilmesi ve branş bazında uzman hekim ihtiyacı belirleme çalışmalarının yapılması gelmektedir. Hekim ihtiyacı planlaması kapsamında yapılan arz ve ihtiyaç projeksiyonlarına göre 2018 itibarıyla hekim açığımız devam etmektedir ancak, 2029 yılında arz ve ihtiyaç dengesi sağlanmış olacaktır. Bununla birlikte tıp fakültelerine aynı sayıda öğrenci almaya devam etmemiz durumunda, ihtiyacımıza göre, 2035 yılında 50.000, 2040 yılında da 90.000 hekim fazlamız oluşacaktır. Yapılan hesaplamalar, ileride hekim fazlamız olmaması için, tıp fakültesi kontenjanlarının 2021 yılından sonraki bir tarihten itibaren tedricen azaltılması gerektiğini göstermektedir. Beceri karışımının çok önemli olduğu sağlık sektöründe hemşire/hekim oranı Türkiye’de 1,22 iken OECD ülkelerinde ortalama 2,8’dir. Toplam istihdam içinde sağlığın payı ise Türkiye’de 4,95 iken, OECD ülkelerinde ortalama 10,4’dür. 2016 Yılı Kamu Personeli Seçme Sınavına yaklaşık 150.000 hemşirenin girdiği ve okullarda hâlen lisans seviyesinde 67.000 hemşirelik öğrencisinin olduğu da hatırlanırsa önümüzdeki yıllarda

hemşire istihdamında artışa gidilmesi kaçınılmaz görünmektedir. Hem daha önce 2011 yılında yayımlanan Sağlıkta İnsan Kaynakları 2023 Vizyonu, hem de Aralık 2014’de yayınlanan 2023 Yılı Sağlık İş Gücü Hedefleri ve Sağlık Eğitimi raporlarında branş bazında uzman hekim ihtiyacına ilişkin çalışmalar yer almamaktadır. Söz konusu çalışmalar 2014-2017 yılları arasında 13 uzmanlık dalında (toplam uzman hekim sayısının yaklaşık %45’i) yürütülmüş, raporlama aşamasında getirilmiş fakat çeşitli sebeplerle tamamlanamamıştır. Branş bazlı planlama için (43 tıpta uzmanlık ana dalı, 45 tıpta uzmanlık yan dalı, dokuz dış hekimliğinde uzmanlık dalı ve iki eczacılıkta uzmanlık dalı olmak üzere toplam 99 uzmanlık dalı) yeni bir çalışma takvimi oluşturulmuştur. Bununla ilgili ön hazırlıklar tamamlanmış olup 2019 yılında önemli bir yol alınması hedeflenmektedir.

Kaynaklar

1) Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı: Dr. Refik Saydam 1881-1942 Ölümünün 40. Yılı Anısına, Ankara, 1982.

2) Şantaş F, Özer Ö, Çıraklı Ü. Türk Kalkınma Planlarında Sağlık İnsan Gücü Planlaması, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 2012; 2: 45-59.

3) Türkay F, Özcan S, T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, Sağlık İnsan Gücü Mevcut Durum Raporu, Ankara, 1996. <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/Yayin/90>

4) Mollahaliloğlu S, Hülür Ü, Gümrükçüoğlu O F, Ünüvar N, Aydın S, Sur H. T.C. Sağlık Bakanlığı, Sağlıkta İnsan Kaynakları Mevcut Durum Analizi, Ankara, 2007. <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/Yayin/170>

5) Mollahaliloğlu S, Hülür Ü, Gümrükçüoğlu O F, Ünüvar N, Aydın S, Sur H. T.C. Sağlık Bakanlığı, Sağlıkta İnsan Kaynakları ve Politika Oluşturma Çalıştayı, Ankara, 2007. <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/Yayin/172>

6) Akdağ R. T.C. Sağlık Bakanlığı, Sağlıkta İnsan Kaynakları 2023 Vizyonu, Ankara, 2011. http://ekutuphane.sagem.gov.tr/kitaplar/saglikta_insan_kaynaklari_2023_vizyonu.pdf

7) Şencan İ. T.C. Sağlık Bakanlığı, 2023 Yılı Sağlık İş Gücü Hedefleri ve Sağlık Eğitimi, Ankara, 2014. https://dosyamerkez.saglik.gov.tr/Eklenti/2912,2023saglikegitimibaski-webpdf.pdf?0&_tag1=F5D3B4615C9B33C44FD202329148FB0FA3778B85 maalesef bir iç doküman o sebeple kaynak olarak gösterilmeyebilir.